

کشور، تأثیر زیادی در بهبود رفاه و آسایش دیگران دارد. بنابراین، این توسعه امری اخلاقی است. ممکن است کسی این‌گونه استدلال کند که توسعه پهنای باند دسترسی افراد را به محتواهای مستهجن و جنسی راحت‌تر و آسان‌تر می‌کند. لذا این توسعه غیراخلاقی است، چراکه موجب زیان‌رسانی بیشتر خواهد شد. براساس الگوی پیشینه سود بر زیان، این استدلال را تحلیل کنید.

براساس این دو اصل، کنشگر فضای مجازی باید ضمن محاسبه سود و زیان اجتماعی رفتارهای خود، انتخاب‌های خویش در فضای مجازی، اعم از برقراری ارتباط، تولید محتوا، مدیریت گروه و کانال، ارائه نظر و... را براساس این دو اصل سامان‌دهی کند.

نکته مهم

انسان اخلاق‌مدار در هنگام محاسبه سود، سود جمعی را بر سود فردی ترجیح می‌دهد و بر همین اساس، رفتارهای دیگرگرایانه تقویت می‌شود. برای مثال، فردی که در فضای مجازی به تولید محتوا در حوزه آموزش شهروندی مشغول است، در هنگام مواجهه با موقعیت‌های تعارض منافع، محتوایی را تولید می‌کند و آموزش می‌دهد که سود اجتماعی داشته باشد، حتی اگر آموزش آن مسئله به دیگران سود شخصی نداشته باشد، چراکه از جهل دیگران سوءاستفاده نکرده و آن را منبعی برای کسب ثروت نکرده است. چنین رفتارهایی در فروش بسته‌های آموزش بازارهای مالی، فروش سیگنال‌های خریدوفروش ارز و سهام و... در فضای مجازی به‌وفور دیده می‌شوند. کم نیستند انسان‌هایی که فقط از روی خیرخواهی و نوع‌دوستی، آموزش‌هایی را به‌صورت رایگان در اختیار دیگران قرار می‌دهند تا آن‌ها مسیر درست معامله‌گری، آشپزی، خیاطی و انواع مهارت‌های دیگر را یاد بگیرند. این افراد مصداق محسنین در قرآن هستند، یعنی کسی که خیرخواه دیگران است: «وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ»^۱ و نیکویی کنید که خدا نیکوکاران را دوست می‌دارد.

۴-۴. حفظ حریم هنجارهای عرفی و دینی

هر جامعه‌ای متناسب با شرایط خود، دارای هنجارها و ارزش‌هایی فرهنگی است که فعالیت‌های فضای مجازی نباید باعث خدشه‌دار شدن این هنجارها گردند (در صورتی که

۱. سوره بقره، آیه ۱۹۵.

با دستورات دینی مغایر نباشند). همچنین حریم‌های دینی هر جامعه باید محترم شمرده شوند و هرگونه رفتاری که این هنجارها را خدشه‌دار کند غیراخلاقی است.

تفکیک میان هنجار و خرافه: اقتضای این اصل نفی نقد و ارزیابی هنجارهای اجتماعی نیست. هر هنجار و ارزشی در جوامع در معرض انحراف و آمیختگی با خرافه است. کنشگران فضای مجازی، ضمن احترام به هنجارهای عرفی و دینی، باید به خرافه‌زدایی از هنجارها اهتمام ورزند. بسترهایی مانند کلاب‌هاوس، گروه‌های تلگرامی و واتس‌آپی، و اسکایپ موانع برقراری ارتباط را از بین برده‌اند و زمینه را برای تضارب آرا و خرافه‌زدایی فراهم کرده‌اند.

یک قاعده رفتاری

هر فاعل اخلاقی باید نسبت به انحراف ارزش‌های اجتماعی جامعه خود حساس باشد و به میزان شعاع اثرگذاری‌اش، روشنگری در فضای مجازی را جدی بگیرد.

۴-۵. انضباط و نظم و مصرف بهینه

از آسیب‌های اخلاقی‌ای که کاربران حوزوی در معرض آن قرار دارند مصرف افراطی و وب‌گردی بدون هدف و نامتعارف در رسانه‌های اجتماعی است که موجب اتلاف وقت و تضییع عمر می‌شود و زمینه ایجاد اختلال در وظایف و مسئولیت‌های اخلاقی کاربر را فراهم می‌کند. در عصر حاضر که دسترسی به اینترنت بسیار آسان است و کاربران در هر زمان و مکانی به راحتی به اینترنت وصل می‌شوند، از طرفی می‌توانند از مزایای بی‌شمار اینترنت بهره کافی ببرند، اما از طرفی نیز در معرض آسیب‌های زیادی مانند اعتیاد مجازی هستند. اعتیاد مجازی نوعی اختلال روان‌شناختی است که بر اثر مصرف افراطی اینترنت و رسانه‌های اجتماعی به وجود می‌آید. بی‌توجهی به زندگی شخصی، اشتغالات منفی ذهنی، انزوای اجتماعی، نوسانات خلقی و...، از جمله علائمی هستند که در افرادی که دچار اعتیاد مجازی هستند بروز می‌کنند.

کم‌هزینه‌ترین و آسان‌ترین راه برای جلوگیری از این آسیب‌ها، انضباط و نظم در بهره‌وری از فضای مجازی است. تکنیک‌های درس خودنظم‌جویی می‌تواند در تعامل ما با فضای مجازی مؤثر باشد.

❧ ۴-۶. خویشتن‌داری

یکی از اصول اخلاقی مؤثر در فضای مجازی، خویشتن‌داری در برابر کنجکاوی‌های غیراخلاقی (فضولی) و در برابر اصرار بر قضاوت کردن دربارهٔ دیگران است. خویشتن‌داری و صبر در برابر حس کنجکاوی، ما را از قرار گرفتن در معرض خطاهای اخلاقی زیادی بازمی‌دارد، مثلاً از دروغ گفتن، تهمت زدن، خلق منفی و....

❧ ۴-۷. امانت‌داری

هر کاربر فضای مجازی اخلاقاً موظف است در بیان دیدگاه دیگران، در نقل مطالب، در هرنوع آمار دادن، در شمارش و بازتاب نظرهای مثبت و منفی و.... براساس اصل امانت‌داری رفتار کند، به این معنا که تحریف و تغییری ایجاد نکند و صادقانه رفتار کند.

یک بحث اخلاقی

به اقتضای اصل امانت‌داری، نقل‌قولی از یک دوست در صفحهٔ اینستاگرامی آبرو یا حق دیگری را ضایع می‌کند. آیا باید به اقتضای امانت‌داری، نقل‌قول صادقانه به دیگران منتقل شود؟

❧ ۴-۸. حیا و عفاف

در عکس گذاشتن از خود، سرک کشیدن به حریم دیگران، نشر مطالبی که آبروی دیگران را می‌برد، و در نوع ادبیات به کارگیری کلمات و تعابیر در گروه‌های مختلط با جنس مخالف و گروه‌هایی که کودکان هستند، به اقتضای اصل حیا و عفاف عمل کنیم.^۱

❧ ۴-۹. مهرورزی و دوری از فخر فروشی و پرهیز از شادخواری و جلوه‌نمایی

با گسترش رسانه‌های اجتماعی و تبدیل شدن این رسانه‌ها به الگوی رفتاری و سبک زندگی، شاهد این هستیم که زندگی افراد آن قدر تحت تأثیر ابزارهای ارتباطاتی و شبکه‌های اجتماعی قرار گرفته‌است و فضاهای عمومی و خصوصی به قدری به هم آمیخته شده‌اند که مرز آن‌ها محو شده‌است، به طوری که دیگر پنهان نگه داشتن زندگی خصوصی تا اندازه‌ای دشوار و گاهی ناممکن به نظر می‌رسد. در این میان، آن‌ها که هویت خود را از

۱. دربارهٔ اصل عفت، ر.ک: درس «اخلاق دوران مجردي».